

Expertí na malosť

Valéria Schulczová, Roman Olekšák: *Expertí (smilstvo – antiexpertnosť, popieranie významu vzdelania, konšpirácie)*

Réžia: Valeria Schulczová

Dramaturgia: Darina Abrahámová

Scéna: Eva Kudláčová-Ráčová

Kostýmy: Simona Vacháľková

Hudba: Martin Hasák

Účinkujú: Zuzana Fialová, Michal Rovňák, Dušan Cinkota

Premiéra: 27. 6. 2021, DPOH

Cykľus siedmich inscenácií divadla DPOH *Anómia 21* uzatvárajú *Expertí*. Smrteľným hriechom v centre ich záujmu je smilstvo a podtitulom *antiexpertnosť, popieranie významu vzdelania, konšpirácie*. Príbeh približuje stereotyp kolobehu a atmosféry fungovania prevádzky obchodného reťazca. A predovšetkým, pokúša sa predostrieť obraz o hodnotovom a myšlienkovom svete jeho zamestnancov. Smutno-smiešnych a trápne dojemných ľudí, ako uvádza bulletin k inscenácii. *Expertí* sú uštipačným výsmechom malosti, jednoduchosti a prízemnosti, na ktorú sa nazerá zhora, s tendenciou povyšujúcej sa uštipačnosti. Ideový obsah a forma tohto výsmechu však, paradoxne, priveľmi kľže po povrchu a do žiadnej pomyselnéj hĺbky text nezachádza. Inscenácia sa vysmieva z hlúposti malých a sama zápasí s prvoplánovosťou, obsahuje faktické chyby zo sveta, ktorý popisuje, a nedarí sa jej celkom obstať v naplnení tém, ktoré si určila za svoju ambíciu.

Text hry Valérie Schulczovej a Romana Olekšáka zobrazuje kolobeh roka v obchodnom reťazci Našô, ktorý nápadne pripomína jeden zo známych obchodov so špeciálnou ponukou, ktorá sa každý týždeň obmieňa. Názov tohto fiktívneho reťazca zas čitateľne odkazuje na marketingový trend akcentovania „tradičnosti“, tendencie predajcov navodzovať dojem domáceho pôvodu produktu a podobne. Príbeh o roku v Našô má tri postavy – pokladníčku Anču, dokladača tovaru Eda a šéfa prevádzky Igyho. Hoci sú charakterovo rozdielni a majú iný životný príbeh, spája ich tendencia podliehať rôznym konšpiračným teóriám, nedostatočná schopnosť uvažovať v širších súvislostiach. K tomu xenofóbne, predpojaté a antiliberálne videnie sveta či neuspokojujúci osobný život, ktorý nedokážu zlepšiť

a podobne. Na Anči a jej súkromnom živote sa negatívne podpísal jej otec – tyran, čo sa premieta i do jej výberu rovnako tyranského partnera. Edo je mysl'ou veľmi jednoduchý muž v strednom veku. Je bez partnerky a stále sa nevymanil z pozície mamičkinho synáčka. Postava Igyho je zas mixom výstavby fiktívneho charakteru a zástupnej alegórie na súčasné politické dianie, či presnejšie výraznou narážkou na osobu bývalého premiéra, terajšieho ministra financií Igora Matoviča. Igyho repliky sú často nielen presné citácie expremiérových výrokov, ale jeho charakter definuje najmä neschopnosť prijímať kritiku, niest' zodpovednosť za svoje zlé činy a rozhodnutia, manipulatívne konanie, stratégie gaslightingu a iné.

Hereckými predstaviteľmi trojice zamestnancov sú Zuzana Fialová (Anča), Michal Rovňák (Edo) a Dušan Cinkota (Igy). A opätovne, i v tejto inscenácii z cyklu *Anómia 21* je herectvo elementom na štandardnej úrovni, ktorá nemá zásadnejšie zakolísania, ale ani viditeľné momenty invencie. Cinkotovo stvárnenie postavy Igyho veľmi dobre snúbi zdanlivú, vonkajškovú smiešnosť postavy, za ktorou sa však skrýva nebezpečný charakter. Fialovej sa do postavy Anči darí vštepiť aj isté tušené tragické pozadie nad rámec jej komediálneho vyznenia. Edo je v stvárnení Rovňáka skutočne stratený prípad existencie, znôška komplexov, strachov a podobne, ktoré kompenzuje nenávisťnými rečami a verbálnym útokom. Problematickosť *Expertov* teda pramení skôr v pôvodnom dramatickom texte a čiastočne v režijnom stvárnení.

Keď sa na inscenáciu pozrieme z hľadiska tém – smilstvo a popieranie vzdelania – len ťažko môžeme hovoriť o využitom potenciáli. Smilstvo ako jeden zo smrteľných hriechov tu nachádzame v tej najtriviálnejšej podobe. V repetitívnej replike – dzigať, ktorá sa v obmenenej podobe objavuje v niekoľkých komických výstupoch. A to je všetko. Znova tak pozorujeme situáciu, keď sama nosná téma cyklu – hriech – je do celku vštepená len pro forma, bez divadelnej či ideovej výpovednosti, až to diváka privádza k myšlienke, či text hry nebol pripravený s iným cieľom a následne len drobne upravený, aby sa mohol vštepiť do dramaturgického konceptu *Anómie 21*. Druhá téma je už, samozrejme, čitateľnejšia a nedovzdelanosť postáv príbehu je síce evidentná, ale nie je celkom na mieste vnímať ju a priori komicky, bez širšieho kontextu. Nevzišla zo svojvôle postáv, z akéhosi vedomého popierania, odmietania vzdelania. Tak to jednoducho nefunguje.

Inszenácia ďalej komicky akcentuje predovšetkým onú inteligenčnú malosť a tragická rovina osudov postáv je akosi v pozadí, ale dá sa tušiť. Inszenácia nedisponuje evidentnejšou snahou pretlmočiť a objasniť hlbšie motivácie konaní, východiská presvedčení jej postáv. Nehľadá moment blízkosti a pochopenia, ale skôr naopak. Je faktom, že súčasná spoločnosť je

zjavne čoraz väčšmi polarizovaná. A to azda najrazantnejšie v otázkach vakcinácie či riešenia kovidovej krízy. Inscenácia *Expert* je tiež pokusom o výsmešný vhl'ad práve do society, ktorá oficiálne, vedou odporúčané kroky odmieta. Je tak do istej miery len ďalším polenom v ohni konfliktu a nevedno, aký umelecký alebo spoločenský prínos má na zreteli.

Z výtvarného hľadiska sa inscenácia drží scénografického konceptu cyklu. I tu vidíme robustné kocky, ktoré imitujú betón. Ale i množstvo kartónových krabíc v rovnakej veľkosti. Scéna (Eva Kudláčová-Ráčová) je síce minimalistická v prvkoch, ale veľmi rozmerná. Kocky sú kaskádovito naukladané na seba do značnej výšky a do veľkej miery zaberajú aj hraciu plochu javiska. Toto riešenie evokuje dojem skladu a tiež pomyselné zadné priestory predajne, kút na prestávku pre zamestnancov. Okrem krabíc sú tu i typické plechové skrinky na odkladanie osobných vecí. Toto riešenie je divadelne výstižné i vo svojej výtvarnej jednoduchosti, ale v konečnom dôsledku trochu limitujúce. Všetky dialógy postáv sa odohrávajú v miestnosti, kde zamestnanci v realite trávia naozaj minimum času. V *Expertoch* máme pocit, že je to skôr naopak. To vedie i k miernej absencii divadelnej akcie. Tvorcovia tiež občasne nedodržia (či nepoznajú) názvoslovie a mechanizmy fungovania veľkoobchodu. Napríklad zápleтка s nenablokovaným tovarom, ktorý zamestnanci nájdu v jednej z plechových skriniek, a následná kauza s mankom na Ančinej pokladni je jednoznačne z hľadiska logickosti a znalosti pomerov v skutočných predajniach tohto typu nesprávna. Napríklad pojem manka v súvislosti s absentujúcim tovarom pre predavača/pokladníka nejestvuje. Môže mu chýbať iba hotovosť a vždy vo vzťahu k hodnote nablokovaného tovaru, nie odcudzeného. Skrátka, čo sa nenablokovalo, v pokladni nemá ako chýbať a manko v sklade je zasa mimo kompetencií a zodpovednosti predavača/pokladníka.

Inscenácia *Expert* je komédiou, ktorá vo výsledku pôsobí veľmi rozpačito. Jej témy a forma ich spracovania len miestami dosahujú podobu funkčnej komiky a akosi sa nie je možné oprostíť od rozporuplnosti jej zdroja. Na strane druhej neponúka ani hodnovernú možnosť emočného napojenia, líniu, cez ktorú by sme mohli dospieť nie k súhlasu, ale napríklad k istému racionálnemu pochopeniu tohto zobrazovaného sveta a jeho aktérov. Je to komédia o smilstve bez smilstva. O hriechu malosti mysle jednotlivcov, ale ostáva sa pýtať – či hriech to je? Zdá sa najrozumnejšie povedať, že je to hriech elít, postinformačnej spoločnosti ako takej, azda i školstva a podobne. Ale takto tému inscenácia netlmočí...

Nora Ibsenová